

Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2017. godinu

-SAŽETAK-

Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2017. godinu pruža uvid u najvažnija kršenja i sistemske probleme, izazove i prijemore vezane za zaštitu, poštovanje i promicanje ljudskih prava u prošloj godini. Ovaj godišnji izvještaj Kuće ljudskih prava Zagreb nastao je na temelju cjelogodišnjeg monitoringa i provedenih 60 intervjua s pojedincima iz 46 organizacija civilnog društva te članova akademske zajednice. Iako opsežan, ovaj izvještaj nema pretenziju tvrditi da obuhvaća sva kršenja i probleme ljudskih prava u 2017. godini.

Iako je zaustavljena rapidna regresija standarda ljudskih prava kojoj smo svjedočili za vrijeme iliberalne vladavine Domoljubne koalicije, u 2017. godini nije došlo do značajnijeg napretka koji bi preokrenuo negativan trend društvene relativizacije i političke marginalizacije ljudskih prava.

Dugogodišnja opterećenost gospodarstva brojnim strukturnim problemima i stagnacija socio-ekonomskih prilika otežavaju ostvarivanje socijalnih i ekonomskih prava svih građana. Posebno su pogođeni mladi i ranjive skupine. Takve društvene prilike predstavljaju olakotnu okolnost za jačanje onih društvenih skupina koje pozivaju na povratak tradicionalnim vrijednostima te sustavno iskrivljuju i zloupotrebljavaju jezik i standarde zaštite ljudskih prava kako bi ograničili prava drugih i drugačijih. Politički su odnosi također opterećeni sukobom konzervativnih i liberalnih vrijednosti. Zbog tog sukoba unutar parlamentarne većine *de facto* je paralizirano formuliranje i provođenje javnih politika usmjerenih na zaštitu i promicanje ljudskih prava.

Navedene društvene, ekonomske i političke tendencije, s naglaskom na nisku razinu političke motivacije za rješavanjem nagomilanih problema, relativiziranje ljudskih prava te nisku razinu građanskih kompetencija predstavljaju dugoročan izazov održivom demokratskom razvoju hrvatskog društva temeljenom na poštovanju, zaštiti i promociji ljudskih prava.

I. MEĐUNARODNI INSTRUMENTI, ZAKONI, JAVNE POLITIKE I INSTITUCIJE

Hrvatska nije ratificirala Međunarodnu konvenciju za zaštitu svih osoba od prisilnih nestanaka, Europsku socijalnu povelju (revidiranu) i Konvenciju Vijeća Europe o prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija). Posebno zabrinjava što se ni u 2017. godini nije započelo s procesom izrade novog Nacionalnog programa zaštite i promicanja ljudskih prava i Nacionalne politike za ravnopravnost spolova. Aktivnosti Hrvatske u Vijeću UN-a za ljudska prava nisu vidljive ni prepoznate u domaćoj javnosti, a izostaje i uključivanje organizacija za ljudska prava u program hrvatskog mandata.

II. PRAVO NA PARTICIPACIJU, BRANITELJI LJUDSKIH PRAVA I CIVILNO DRUŠTVO

Nastavljeno je sužavanje prostora građanske participacije, negativan trend društvene delegitimizacije i demonizacije branitelja ljudskih prava i organizacija civilnog društva te njihovog

rada za opće dobro. Zabilježeni su problemi u sustavu financiranja organizacija civilnog društva iz javnih izvora, nisu napravljeni koraci za stvaranje poticajnog okruženja za razvoj privatne i poduzetničke filantropije, a posebno zabrinjavaju dodatni pritisci političara, visokih dužnosnika i privatnih investitora na branitelje ljudskih prava i slobodu izražavanja.

III. VJERSKA PRAVA I SLOBODE

I dalje je prisutna diskriminacija i getoizacija manjinskih vjerskih zajednica jer nije riješen problem njihove registracije, pitanje vjeronauka u osnovnim školama, odnosno alternativa za djecu koja ga ne pohađaju, kao ni podzastupljenost manjinskih vjerskih zajednica u programskom sadržaju HRT-a.

IV. MEDIJSKE SLOBODE

I u 2017. nastavlja se sužavanje medijskih sloboda. Zabilježeni su slučajevi prijetnji smrću, napada i zastrašivanja novinara, a njihov rad dodatno otežavaju i tužbe za klevetu, uvredu i sramoćenje. Navedeno kao posljedicu ima cenzuru, autocenzuru i ugrožavanje slobode medija. Također, posebno zabrinjava politizirano upravljanje HRT-om i ugrožavanje rada neprofitnih medija.

V. SIGURNOST I LJUDSKA PRAVA

Zbog inertnosti institucija, ni u 2017. godini u Hrvatskoj nije funkcionirao građanski nadzor nad sigurnosno-represivnim aparatom, a ostvarivanje prava na priziv savjesti bilo je otežano. Hrvatska ima deficite u strateškom upravljanju krizama i koordinaciji djelovanja te je shodno tome 2017. godine sustav domovinske sigurnosti gotovo u potpunosti zakazao, posebice u kontekstu požara u neposrednoj blizini Splita. Ljudsku sigurnost ugrožava i preko 400 četvornih metara minski sumnjivo područja u blizini škola, kuća i poljoprivrednih površina.

VI. PRAVOSUĐE I LJUDSKA PRAVA

Kršenje prava na suđenje u razumnom roku, provođenje efektivnih istraga i pristup sustavu besplatne pravne pomoći ostaju temeljni problemi hrvatskog pravosuđa. Izražen je problem kršenja prava na privatnost nedovoljno obrazloženim nalogima za tajni nadzor i snimanje telefonskih razgovora građana. Osobama slabijeg imovinskog stanja otežan je pristup pravu na obranu u kaznenim procesima iz nadležnosti općinskih sudova. Žrtve kaznenih djela suočavaju se s mnogobrojnim teškoćama u pristupu svojim pravima, od ostvarivanja prava na savjetnika do prava na financijsku kompenzaciju. Uvjeti u zatvorima generalno su poboljšani, ali i dalje ostaje problem vrlo loših uvjeta u policijskim pritvorima.

VII. TRANZICIJSKA PRAVDA I SUOČAVANJE S PROŠLOŠĆU

Proces suočavanja s prošlošću u Hrvatskoj i dalje je opterećen relativizacijom zločina koje su tijekom Domovinskog rata počinili pripadnici hrvatskih vojnih i redarstvenih snaga te revizionističkim tendencijama u vezi ustaških zločina počinjenih tijekom Drugog svjetskog rata. Nastavljen je trend smanjenja intenziteta procesuiranja ratnih zločina koji je prisutan od ulaska Hrvatske u EU. Žrtve ratnih zločina suočavaju se s mnogim problemima, prije svega u pristupu pravu na materijalnu odštetu. Problem nestalih osoba još uvijek se ne rješava dovoljno ekspeditivno.

VIII. PRAVO NA ADEKVATAN ŽIVOTNI STANDARD

Ovršna praksa u Hrvatskoj krši pravo dužnika na ljudsko dostojanstvo i onemogućuje im pravo na uživanje vlastite imovine te ugrožava pravo vjerovnika na raspolaganje svojom imovinom. Neuređenost sustava financijskog kreditiranja negativno utječe na pristup građana sudu i pravo na povrat i raspolaganje svojom financijskim imovinom u procesima povrata preplaćenih kamata. Atipični oblici zapošljavanja, kao i mjere aktivne politike za zapošljavanja mladih izvor su brojnih zloupotreba koje poslodavci koriste kako bi ojačali svoju konkurentnost na tržištu.

IX. LJUDSKA PRAVA I OKOLIŠ

Gospodarenje otpadom predstavlja značajan problem te dovodi do ugroze kvalitete života, zdravlja i sigurnosti stanovništva. Pristup kvalitetnoj pitkoj vodi posebno je problematičan na obali i otocima, a nastavljen je i negativan trend utjecaja turizma na okoliš i kvalitetu života lokalnog stanovništva. Percepcija korupcije u javnom sektoru se pogoršava, posebno u pružanju komunalnih usluga. Ni u 2017. godini nisu učinjeni ozbiljni koraci u rješavanju problema procjene utjecaja zahvata na okoliš.

X. OBRAZOVANJE I LJUDSKA PRAVA

U sustavu obrazovanja primjetno je sve veće socijalno raslojavanje, što utječe na daljnje životne šanse osoba. Značajna je regionalna neujednačenost u dostupnosti i kvaliteti ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, a u mnogim ruralnim dijelovima nema dovoljnog broja vrtića. Usvajanje Cjelovite kurikularne reforme i dalje je obilježeno netransparentnošću i političkim sukobima. Prijepor u sustavu obrazovanja također predstavljaju zdravstveni odgoj koji se promatra kao ideološki obojena tema te građanski odgoj i obrazovanje koji se u školama provodi međupredmetno. Takva provedba rezultira niskom razinom političkih i demokratskih kompetencija učenika te nemogućnošću kreiranja kritičkog mišljenja.

XI. ZDRAVSTVO I LJUDSKA PRAVA

I u 2017. godini glavni problemi pacijenata u zdravstvenom sustavu su nedostupnost i neujednačena kvaliteta primarne zdravstvene zaštite - relativno je nizak broj liječnika obiteljske medicine, a zabrinjava i nedostatak određenih zdravstvenih stručnjaka. Kvaliteta komunikacije zdravstvenih djelatnika i pacijenata na vrlo je niskoj razini zbog čega dolazi do nedovoljne

informiranosti pacijenata, nemogućnosti suodlučivanja o vlastitom liječenju i njihove pasivne uloge u cijelom procesu. Dodatan problem zabilježen je u manjkavosti sustava u liječenju zloćudnih, rijetkih i autoimunih bolesti te zanemarivanju i otežavanju pristupa sustavu zaštite mentalnog zdravlja.

XII. PRAVA ŽENA

I 2017. godinu obilježilo je jačanje diskursa ultrakonzervativnih grupa čiji su društveni i politički pritisci usmjereni ponajprije protiv ratifikacije Istanbulske konvencije i prava na siguran i legalan pobačaj. Značajan problem u planiranju trudnoće i majčinstva te brige o reproduktivnom zdravlju žena predstavlja nejednaka pokrivenost i dostupnost ginekoloških medicinskih usluga, pogotovo u ruralnim i dislociranim krajevima. U slučajevima nasilja nad ženama cjelokupni proces, od prijave do donošenja sudske odluke teče iznimno sporo. Također, problematično je pitanje skrbištva u slučajevima nasilja u obitelji. Zatvorenice su angažirane na rodno uvjetovanim poslovima što ih ograničava u stjecanju šireg opsega kvalifikacija. I dalje je prisutna izražena nejednakost u visini primanja između muškaraca i žena. Seksualne radnice u Hrvatskoj izložene su kršenju niza ljudskih prava tijekom pravosudnog postupka

XIII. PRAVA DJECE

Neovisnost rada Pravobraniteljice za djecu dovedena je u pitanje novim Zakonom o pravobranitelju koji je čini podložnom volji parlamentarne većine i političkim pritiscima. Problemi u osiguravanju najboljeg interesa djeteta javljaju se u sustavu udomiteljstva i posvajanja te sustavu socijalne i zdravstvene skrbi, a najčešće su uzrokovani dihotomijom selo-grad, odnosno neujednačenošću dostupnosti i kvalitete usluga koje ti sustavi podrazumijevaju. Istaknut je problem nasilja nad djecom i njegova prevencija, posebice elektroničkog nasilja čije je kontroliranje i obuzdavanje problematično, a djeca su mu izložena od sve ranije dobi.

XIV. PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

Glavne prepreke u ostvarivanju prava osoba s invaliditetom su otežana pristupačnost i kvaliteta dostupnih zdravstvenih i socijalnih usluga, nedovoljna informiranost i nepreglednost propisa kojima su regulirana njihova prava, postojanje mnogih fizičkih barijera i neprilagođenost vozila u javnom prijevozu, problemi u pristupu obrazovanju i tržištu rada, nedjelotvornost sustava u sprečavanju institucionalizacije te neprilagođeno okruženje i vrlo niska razina svijesti o potrebi stvaranja inkluzivnog okruženja za sve građane, neovisno o njihovim mogućnostima.

XV. PRAVA LGBTIQ OSOBA

Plasiranje dezinformacija o rodu, spolu i seksualnoj orijentaciji u kontekstu ratifikacije Istanbulske konvencije negativno je utjecalo na ostvarivanje ljudskih prava LGBTIQ osoba. Nastavljeno je s politikom isključivanja LGBTIQ osoba iz zakonodavnih i *policy* inicijativa. Postojeća procedura promjene spola nije temeljena na principu samoodređenja osobe, već se

isključivo temelji na medicinskoj patologizaciji čime se krši tjelesna autonomija i ljudsko dostojanstvo transrodnih osoba.

XVI. PRAVA BESKUĆNIKA

Beskućnici u Hrvatskoj i dalje nisu prepoznati kao ranjiva skupina što uz neriješena statusna pitanja negativno utječe na dostupnost i kvalitetu usluga zdravstvene i socijalne skrbi. U Hrvatskoj i dalje nedostaje prihvatilišta za beskućnike, kao i smještajnih kapaciteta unutar onih postojećih.

XVII. PRAVA IZBJEGLICA

Nezakonita protjerivanja izbjeglica, nasilje na granicama i onemogućavanje osoba u traženju međunarodne zaštite dodatno su se pogoršali u 2017. godini. Takva praksa u skladu je s restriktivnom politikom odobravanja azila koju provodi Hrvatska, a potvrđuje je statistika MUP-a koja govori da je tek svaki 10. zahtjev riješen pozitivno. Velik broj zahtjeva riješen je negativno zbog SOA-inog mišljenja o izbjeglicama kao prijetnjama nacionalnoj sigurnosti. SOA-ino mišljenje nije popraćeno obrazloženjem što onemogućuje tražitelje da u postupku opovrgnu te zaključke. Osobe kojima je nakon dugog čekanja odobrena međunarodna zaštita nailaze na brojne probleme u procesu integracije, velikim dijelom zato što službenici u institucijama nisu upoznati s njihovim pravima i Zakonom o međunarodnoj zaštiti te ga stoga otežano i provode. Integracija izbjeglica tako počiva na organizacijama civilnog društva, umjesto državi koja se na to Zakonom obvezala.

XVIII. PRAVA NACIONALNIH MANJINA

Prava manjina krše se u segmentu prava na prednost u zapošljavanju pod jednakim uvjetima pripadnika nacionalnih manjina i uporabu jezika i pisma nacionalnih manjina. Diskriminacija prema Romima najviše je izražena pri zapošljavanju te pristupu uslugama. Za srpsku nacionalnu manjinu karakteristični su problemi čiji su uzrok posljedice rata – neprocesuirani ratni zločini, diskriminacija tijekom suđenja, nestale osobe, sporost i tajnost procesa ekshumacije posmrtnih ostataka, problem povratka izbjeglica, neulaganje u područja posebne državne skrbi, stambeno zbrinjavanje, neobnovljena kulturna i vjerska baština. U kontinuiranom porastu su slučajevi vrijeđanja i prijetnji upućenih Srbima i srpskim institucijama u Hrvatskoj, javne akcije s obilježjima netrpeljivosti, etničke netrpeljivosti i historijskog revizionizma u izjavama i postupcima javnih osoba te govor mržnje i etnička netrpeljivost u medijima.